

De samenhang tussen conjunctuur en structuur

F.A.G. den Butter, P.A. Gautier en P.W.C. Koning*

Traditioneel wordt er onderscheid gemaakt tussen trendmatige, structurele economische groei, en tijdelijke afwijkingen van deze trend als gevolg van schokken (conjunctuur). De betrekkelijk nieuwe theorie van de reële-evenwichtsleer brengt conjunctuur en structuur met elkaar in verband. Recessies zijn dan een noodzakelijk kwaad, die er voor zorgen dat op de lange termijn een hogere groei bereikt kan worden.

In de economie hangt alles met alles samen. Dichotomieën vormen in de economische analyse dan ook een geliefd hulpmiddel om enige ordening in de wirwar van verbanden aan te brengen. Het onderscheid tussen structurele ontwikkeling en conjuncturele ontwikkeling is ongetwijfeld één van de meest uitgewerkte voorbeelden van zo'n gestileerde tweedeling. De traditionele conjunctuuranalyse poogt zoveel mogelijk van de structurele ontwikkeling te abstraheren. Ook de Keynesiaanse conjunctuurtheorie en de voorlopers daarvan bekommerden zich nauwelijks om de structurele ontwikkeling. Toen in de jaren zeventig de nieuw-klassieke school opkwam en het evenwichtdenken de conjunctuurtheorie in zijn greep kreeg, gebeurde het omgekeerde: de conjunctuurbeweging werd gereduceerd tot een door onverwachte monetaire impulsen opgeroepen verstoring van het structurele evenwicht. Het laatste decennium daarentegen worden met name in de reële evenwichtsmodellen van de conjunctuur - 'Real Business Cycle' (RBC)-modellen - conjunctuurgolven en structurele ontwikkeling als een onlosmakelijk en samenhangend geheel gezien.

Het theoretische uitgangspunt van deze reële evenwichtsleer is dat het rationeel gedrag van individuen op de lange termijn tot een evenwichtige situatie leidt. Hierbij zetten de eerste reële-evenwichtsdenkens zich zowel af tegen de Keynesiaanse benadering als tegen de nieuw-klassieke economen zoals Lucas. Volgens de reële-evenwichtsdenkens zijn de Keynesiaanse modellen gebaseerd op ad hoc veronderstellingen van starre lonen en prijzen, terwijl Lucas' model uitgaat van de eveneens niet onderbouwde veronderstelling dat de markt voor informatie faalt'. Dit artikel bespreekt de relevantie van deze uit Amerika over-

gewaaide conjunctuurtheorie. Centraal in de leer van de reële-evenwichtsdenkens staat dat een wijziging in de economische ontwikkeling op gang gebracht wordt door een of andere autonome schok. Dit thema dient als leidraad voor ons overzicht van de betekenis van deze theorie. Achtereenvolgens wordt de vraag gesteld welke typen schokken kunnen worden onderscheiden, waar deze schokken vandaan komen, hoe ze doorwerken en welke beleidsimplicaties deze nieuwe conjunctuurtheorie in vergelijking met de traditionele conjunctuurtheorie oplevert.

Verskillende typen schokken

Statistische analyse van schokken in tijdreeksen vormt een belangrijk onderdeel van de werkwijze van de reële-evenwichtsleer². Hierbij worden twee aspecten onderscheiden:

- wat is de bron van de schokken die de conjuncturele en/of structurele dynamiek in de economie veroorzaken;
- op welke manier planten deze schokken zich in de economie voort?

Op zich is dit onderscheid niet nieuw. Pigou heeft deze beide problemen al onderscheiden en benoemd: "the impulse problem" en "the propagation problem"³. De traditionele con-

* De auteurs zijn werkzaam aan de faculteit der Economische Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam en aan het Tinbergen Instituut.

1. J.B. Long en C.I. Plosser, Real business cycles, *Journal of Political Economy*, jg. 91, 1993, blz. 39-69.
2. Zie bij voorbeeld C.R. Nelson en C.I. Plosser, Trends and random walks in macroeconomic time series: some evidence and implications, *Journal of Monetary Economics*, jg. 10, 1982, blz. 139-162.
3. A.C. Pigou, *Industrial fluctuations*, Londen, 1927.

conjunctuurtheorie postuleert echter een eenvoudig antwoord op deze beide vragen. Deze theorie gaat uit van tijdelijke fluctuaties van de conjunctuur rond een trend of structuur die een regelmatig verloop kent. De conjunctuur is vraagbepaald terwijl de structuur aanbodbepaald is. Indien zich in een economische grootheid, zoals de totale produktie, een onverwachte vraagschok voordoet, zal na de uitwerking van de schok dezelfde trendmatige ontwikkeling volgen als wanneer de schok niet was opgetreden.

Binnen de reële-evenwichtstheorie wordt er daarentegen van uitgegaan dat ook de trend stochastisch kan zijn. In deze visie vormt de tijdreeks een samenstel van twee soorten schokken, namelijk schokken met een tijdelijk, en met een permanent karakter. Hicks was zich al bewust van het gevaar om trend en conjunctuur te scheiden. Illustratief hiervoor is het volgende citaat: "We have no right to conclude, from the mere existence of the statistical device, that the economic forces making for trend and for fluctuation are any different, so that they have to be analyzed in different ways"⁴. Nu is het vanuit statistisch-technisch oogpunt moeilijk om in één tijdreeks twee typen schokken te (onder)scheiden. Daarom wordt de vraag naar de aard van de schokken ook wel anders geformuleerd, namelijk in welke mate er sprake is van persistentie van schokken. In de meest extreme vorm is deze persistentie hetzelfde als permanentie. En juist hier ligt één van de belangrijkste bijdragen van de reële-evenwichtsmodellen: door de veronderstelling dat schokken ten dele een permanent karakter kunnen hebben wordt de conjunctuur in de structuurtheorie geïntegreerd. De tijdelijke component van de schok leidt tot een conjunctuurbeweging, terwijl het permanente deel een blijvende verandering van de structuur tot gevolg heeft.

Waar komen de schokken vandaan?

Technologieschokken

In eerste instantie hebben de reële-evenwichtsdenkers hun aandacht gericht op wat zij noemen technologische schokken, dat wil zeggen schokken die aangrijpen bij de aanbodkant van de goederenmarkt. Deze oorspronkelijke nadruk op technologische schokken als bron van veranderingsprocessen is mede geïnspireerd door de berekening van het zogenaamde Solow-residu om mogelijke reële verstoringen te meten⁵. Dit residu wordt gedefinieerd als de procentuele toename van de produktie minus de gewogen procentuele verandering van de input van de produktiefactoren arbeid en kapitaal. Prescott heeft aangetoond dat er substantiële fluctuaties optreden in dit Solow-residu. Kydland en Prescott komen in dit verband zelfs tot de spraakmakende bewering dat maar liefst 70% van de economische fluctuaties verklaard kan worden door veranderingen in de technologie⁶.

Een groot misverstand is overigens dat RBC-modellen zich uitsluitend op technologische schokken concentreren. De stochastische schokken die economische fluctuaties veroorzaken kunnen bij voorbeeld ook schokken in overheidsuitgaven en belastingheffing of smaakschokken zijn - niemand zal het bestaan van modetrends ontkennen. In het laatste geval zou men kunnen beweren dat het om vraagschokken gaat die aan de basis van de conjunctuurgolf liggen. Toch moeten we

Fris op

Economische kennis veroudert snel.

De serie 'Fris op' brengt u op de hoogte van nieuwe ontwikkelingen in de economische theorie en hun praktische betekenis.

voorzichtig zijn met de termen vraag- en aanbodschokken. Nieuwe uitvindingen of efficiëntere produktiemethoden hebben zowel vraag- als aanboeffecten. Niet alleen zal het aanbod van goederen in bepaalde markten toenemen en in andere afnemen, maar ook de vraagkant (met name op de arbeidsmarkt) zal beïnvloed worden. In de paragraaf over de arbeidsmarkt gaan we hier iets dieper op in.

Andere schokken

Er zijn verschillende pogingen ondernomen om andere bronnen van evenwichtsverstoringen in het reële-evenwichtsmodel in te bouwen. Een eerste gedachte om als bron te worden aangemerkt is natuurlijk weer de monetaire sfeer, waar de nieuw-klassieke school de evenwichtsverstoringen lokaliseerde. King en Plosser hebben als eerste het RBC-model uitgebreid met een geld- en bankensector⁷. In dit model wordt geld als output van de bankensector beschouwd. Indien de produktiviteit in een bepaalde sector toeneemt, zal de vraag naar transactiediensten ook toenemen. De bankensector zal hierop reageren door meer 'inside' geld aan te bieden. De inbouw van het geld in het reële-evenwichtsmodel is tot nog toe echter geen succes gebleken, vooral omdat niet duidelijk is welke gestileerde feiten het model hier eigenlijk dient te beschrijven. Gaat het om de correlatie tussen geldhoeveelheid en prijzen, tussen prijs en produktie, of direct om de correlatie tussen geldhoeveelheid en produktie? En welke causaliteit ligt aan de gevonden correlaties ten grondslag? Betekent de waargenomen correlatie tussen geldgroei en produktie dat een autonome impuls aan de geldhoeveelheid tot een tijdelijke produktiegroei leidt, of is de causaliteit omgekeerd, hetgeen betekent dat de reële verstoringen monetaire effecten genereren⁸?

Andere mogelijke bronnen van schokken die het reële-evenwichtsmodel van de conjunctuur realistischer zouden maken,

4. J.R. Hicks, *A contribution to the theory of the trade cycle*, Oxford University Press, Oxford, 1950.
5. R. Solow, Technical change and the aggregate production function, *Review of Economic Studies*, jg. 70, 1957, blz. 65-94.
6. E.C. Prescott, Theory ahead of business cycles, in: *Carnegie-Rochester series on public policy*, jg. 25, 1986, blz. 11-66, en F.E. Kydland en E.C. Prescott, Time to build and aggregate fluctuations, *Econometrica*, 1982, jg. 50, blz. 1345-1370.
7. R. King en C.I. Plosser, Money, credit and prices in a real business cycle model, *American Economic Review*, jg. 74, 1984, blz. 363-380.
8. Zie over deze discussie ook M.M.G. Fase, Geld en inkomen: een macro-economisch debat van 25 jaar, in: H.W.J. Bosman en J.C. Brezet (red.) *Sparen en investeren, geld en banken*, Stenfert Kroese, Leiden, 1987, blz. 187-214.

zijn de overheid en het buitenland. Het laatste betekent dat een open-economie variant van het RBC-model moet worden uitgewerkt. Dit zou met name voor Nederland interessant zijn. Het grootste deel van de reële schokken in de Nederlandse economie vindt immers zijn oorsprong in het buitenland⁹.

Hoe werken de schokken door?

Herallocatie

Recentelijk is zowel voor de VS als voor Nederland onderzoek verricht naar het doorwerken van schokken¹⁰. De belangrijkste vraag hierbij is hoe kleine, veelal willekeurige schokken op bedrijfsniveau ('idiosyncratische schokken') toch grote fluctuaties in output teweeg kunnen brengen.

Voor een goede verklaring zijn twee elementen essentieel. Ten eerste dat ondernemingen produktiviteitsverhogende ideeën niet direct hoeven te benutten maar kunnen opsparen¹¹. Ten tweede dat het toepassen van nieuwe technieken tijd kost: oude machines of fabrieken moeten worden afgestoten en nieuwe moeten worden gebouwd. Dit is het proces van herallocatie. Gedurende de periode van herallocatie kan minder aandacht aan de normale produktie worden besteed. Herallocatie brengt dus ook kosten met zich mee in de vorm van gederfde produktie. In perioden waarin de economische activiteit en de geaggregeerde vraag laag zijn, zullen deze kosten van herallocatie ook laag zijn. Winstmaximerende ondernemingen zullen hun activiteiten op het gebied van herallocatie daarom voornamelijk in recessies laten plaatsvinden. Zo blijkt uit empirisch onderzoek dat de herallocatie van arbeid (gedefinieerd als de som van banencreatie en banenvernietiging) inderdaad zowel in de Verenigde Staten als in Nederland een significant anticyclisch patroon vertoont¹².

Indien er complementariteiten tussen verschillende sectoren bestaan, zal elke onderneming zijn beslissing om te reorganiseren laten afhangen van het gedrag van anderen¹³. Stel nu dat er in een bepaalde periode een kleine negatieve vraagshock optreedt, die er toe leidt dat sommige ondernemingen besluiten te reorganiseren. Omdat herallocatie zelf ook tot een dalende vraag leidt, zullen andere ondernemingen de vraag naar hun produkten eveneens af zien nemen. Dit betekent dat zij ook een prikkel hebben om hun herallocatie-activiteiten in dezelfde periode plaats te doen vinden. Dit heeft dan zowel een scherpe produktiedaling als een hoog niveau van werkloosheid tot gevolg. In de daaropvolgende periode zal de produktie, door de positieve produktiviteitsschok, weer toenemen.

Kapitaalvernietiging

Een andere manier waarop de stochastische schokken kunnen doorwerken wordt door Pissarides beschreven¹⁴. Pissarides schetst het geval dat in een conjuncturele neergang menselijke kapitaalvernietiging optreedt. Dit brengt met zich mee dat negatieve werkgelegenheidsschokken vanwege een tijdelijke vraaguitval leiden tot een (permanente) daling van de produktiviteit van werknemers. Hieruit blijkt nogmaals dat het moeilijk is om van pure vraag- en aanbodschokken te spreken en dat conjunctuur en structuur nauw verweven zijn. De volgende paragraaf gaat nader in op de empirische relatie tussen conjunctuur en structuur.

Gevolgen voor de conjunctuuranalyse en beleid

Uit empirische studies in het kader van de reële evenwichts-analyse blijkt dat schokken in tijdreeksen van macro-economische variabelen, vaak voor een deel een structureel karakter hebben. In de gebruikelijke conjunctuuranalyse wordt hiermee geen rekening gehouden omdat deze analyse, zoals vermeld, uitgaat van een deterministische trend. Het gebruik van een voortschrijdend gemiddelde als een benadering van deze trend komt weliswaar enigszins tegemoet aan de gedachte dat de trend variabel is, maar geeft misleidende resultaten indien de trend stochastisch blijkt te zijn. Om de conjunctuur op de juiste wijze in een stochastische context te analyseren dient men de tijdreeks als een optelsom van een permanente en transitorische component te beschouwen. Het probleem met deze modellering is echter dat beide componenten niet los van elkaar waarneembaar zijn (deze modellen worden daarom ook wel 'unobserved components' modellen genoemd). Er is een kunstgreep nodig om deze beide bronnen van stochastiek te identificeren en daarmee te scheiden. Het betekent dat in de conjunctuuranalyse een zogenaamd 'signal extraction' probleem ontstaat: men dient de signalen die de tijdreeks over de conjunctuur en de structuur bevat, van elkaar te scheiden¹⁵.

Maar helaas heeft ook deze 'signal extraction'-methode zoveel haken en ogen, dat het geen bruikbaar alternatief voor de traditionele bepaling van de conjunctuur en de trend in de conjunctuuranalyse verschaft. Bij de traditionele berekening van de conjunctuur doet zich echter het probleem voor dat een trendbreuk lange tijd voor een conjuncturele verandering wordt aangezien. Aan de andere kant kan worden aangetoond dat in de historische conjunctuuranalyse, waarbij de trend met een voortschrijdend gemiddelde wordt berekend, een trendmatige schok te vroeg als onderdeel van de trend wordt meegerekend. Aldus wordt in die periode ook de conjunctuur verkeerd bepaald. In de traditionele conjunctuuranalyse manifesteert een éénmalige trendschok zich daarom als een conjunctuurbeweging die in feite niet bestaat. Dit relativiseert tevens het belang van pogingen om de economische ontwik-

9. Sterken geeft een korte beschouwing van de mogelijkheden die met name een open economievariant kan geven voor een reëel evenwichtsmodel voor de Nederlandse economie. Zie hiervoor: E. Sterken, Reële evenwichtsmodellen van de conjunctuur, *ESB*, 17 juli 1991, blz. 724-727.
10. Zie voor de VS: S.J. Davis en J. Haltiwanger, Gross job creation and job destruction; microeconomic evidence and macroeconomic implications, *NBER Macroeconomics Annual*, jg. 90, 1990, blz. 123-168 en voor Nederland P.A. Gautier en L. Broersma, *Labor reallocation and the business cycle*, VU Research Memorandum, 1994, en L. Broersma en P.A. Gautier, Allocatie, conjunctuur en stromen op de arbeidsmarkt, *Tijdschrift voor Politieke Economie*, 1994, te verschijnen.
11. Zie ook: A. Shleifer, Implementation cycles, *Journal of Political Economy*, jg. 94, 1986, blz. 1163-1190.
12. Zie Davis en Haltiwanger, 1990, op.cit. (voor de V.S.), en Gautier en Broersma, 1994, op.cit. (voor Nederland).
13. Strategieën tussen subjecten heten complementair als het optimale gedrag van de ene agent positief samenhangt met het gedrag van andere agenten. Zie R. Cooper en A. John, Coordinating coordination failures in Keynesian models, *Quarterly Journal of Economics*, jg. 103, 1988, blz. 441-463.
14. C.A. Pissarides, Loss of skill during unemployment and the persistence of unemployment shocks, *American Economic Review*, Papers and Proceedings, jg. 78, 1993, blz. 363-368. Ook Tobin wees op de mogelijkheid van menselijke kapitaalvernietiging ten gevolge van werkloosheid: zie J. Tobin, Stabilization policy, ten years after, *Brookings Papers on Economic Activity*, 1980, blz. 19-71.
15. Voor een voorbeeld van een tijdreeksstructuurmodel, zie: J.H. Stock en M.W. Watson, Variable trends in economic time series, *Journal of Economic Perspectives*, 1988, nr. 2-3, blz. 147-174.

keling te splitsen in een conjunctureel en een niet-conjunctureel deel, zoals de berekening van het conjuncturele deel van het begrotingstekort of van de conjunctuurwerkloosheid. Dit geldt ook voor het trendmatige begrotingsbeleid, dat als begrotingsdiscipline voor de komende kabinetsperiode wordt bepleit. Immers, in geval van een permanente schok zullen de daaruit voortvloeiende meevallers of tegenvallers deels blijvende aard zijn en moeten dus in feite de trendmatige normen worden aangepast.

Zoals al eerder is gebleken kan de interactie tussen conjunctuur en structuur op verschillende manieren vorm krijgen. Daarbij lijkt de scheiding tussen de klassiek en Keynesiaans georiënteerde economen zich het sterkst af te tekenen in de rol die zij in deze analyse toekennen aan recessies. Onder het Nieuw-Keynesiaanse paradigma wordt deze rol negatief gewaardeerd: recessies resulteren in persistente werkloosheid. Deze redenering lijkt aan te sluiten bij het feit dat in Europese landen opeenvolgende hausses in conjunctuurcycli gepaard gaan met een steeds hoger niveau van structurele werkloosheid. De reële-evenwichtsdenkens zien recessies echter als een noodzakelijk kwaad. Aghion en Howitt beargumenteren zelfs dat recessies niet alleen efficiënt zijn maar tevens een noodzakelijke voorwaarde vormen voor economische groei¹⁶. Recessies worden volgens deze redenering aangegrepen om noodzakelijke produktiviteitsverbeteringen door te voeren, zodat op de lange termijn een hogere groei bereikt kan worden¹⁷. In het model van Aghion en Howitt speelt de 'creatieve destructie' een belangrijke rol. Volgens dit model treedt in een economie met een hoge afwisselingsnelheid van hoog- en laagconjunctuur een relatief hoge structurele groei op.

Reële-evenwichtstheorie en de arbeidsmarkt

Hiermee is tevens het verband aangeduid tussen de conjuncturele fluctuaties op de goederenmarkt en die op de arbeidsmarkt. In eerste instantie is het bestaan van werkloosheid binnen de reële-evenwichtmodellen verklaard uit intertemporele substitutie van arbeid naar vrije tijd ten gevolge van een tijdelijke produktiviteitsschok. Omdat het moeilijk vol te houden is dat de miljoenen werklozen in de Westerse economieën aan het vakantiehouden zijn, werd deze theorie al snel aangepast. Zo houdt de modelaanpassing van Hansen bij voorbeeld rekening met het feit dat schommelingen in de werkgelegenheid in de VS zich veeleer manifesteren in veranderingen van aantallen werknemers dan in aanpassingen van het aantal arbeidsuren per werknemer¹⁸.

Anderen, zoals Lilien, menen dat sectorale schokken de oorzaak van de fluctuaties op de arbeidsmarkt zijn¹⁹. Volgens Lilien leiden sector-specifieke technologieschokken tot enorme stromen van de minder produktieve naar de produktieve sectoren. Indien de produktiefactor arbeid zich niet meteen kan aanpassen, zal er werkloosheid ontstaan. Deze benadering blijkt empirisch nogal wat haken en ogen te hebben. Zo wijzen Abraham en Katz erop dat, wanneer sectorale schokken de drijvende kracht achter de werkgelegenheidsfluctuaties zijn, dit behalve uit een hoge werkloosheid ook uit een toename van het aantal vacatures zou moeten blijken²⁰. Dit blijkt echter in Nederland noch in de VS het geval te zijn²¹.

Nadat intertemporele substitutie als verklaring voor fluctuaties op de arbeidsmarkt ter zijde is geschoven, is men op zoek gegaan naar andere verklaringen binnen het evenwichtsraamwerk. Met name de evenwichtszoekmodellen zijn populair geworden bij het bestuderen van de werkloosheidsproblematiek²². Volgens de zoekmodellen gebruiken de werklozen tijd om naar een geschikte baan te zoeken zodat werkloosheid niet langer wordt gezien als een toestand van louter baanloosheid. Werklozen vergelijken de kosten van het weigeren van een bepaalde baan met de baten van de kans op een betere baan. Fluctuaties in werkgelegenheid kunnen optreden door reële schokken, maar ook omdat de werklozen (baanzoekers) de economische ontwikkeling, hun eigen produktiviteit of de kwaliteit van een bepaalde baan verkeerd inschatten.

In het verlengde van de zoekmodellen liggen de stroommodellen van de arbeidsmarkt²³. In deze benadering staan naast het koppelproces ('matching proces') de processen van banencreatie en banenvernietiging centraal. Banencreatie en banenvernietiging kunnen door allerlei schokken gedreven worden. Zo zullen produktiviteitsschokken zowel tot banencreatie als tot banenvernietiging leiden terwijl positieve geaggregeerde vraagshokken meer banencreatie en minder banenvernietiging tot gevolg hebben. Als gevolg van deze processen ontstaan aan de ene kant vacatures maar aan de andere kant zoeken veel werknemers een nieuwe baan en raken daarbij tijdelijk werkloos. De beschrijving van het koppelproces houdt er rekening mee dat het vervullen van een vacature tijd kost. Verondersteld wordt dat het aantal succesvolle koppelingen in een bepaalde periode positief samenhangt met het aantal werklozen en het aantal vacatures. Hieruit laat zich dus verklaren dat binnen een situatie van evenwicht wel degelijk werkloosheid kan bestaan (werkloosheidsevenwicht) en zelfs dat dit werkloosheidsevenwicht van periode tot periode kan verschillen.

Slot

Het is de verdienste van de nieuwe reële-evenwichtstheorie van de conjunctuur dat deze het inzicht heeft verschaft dat

16. P. Aghion en P. Howitt, *On the virtue of bad times*, mimeo, Delta, Paris, 1991; P. Aghion en P. Howitt, A model of growth through creative destruction, *Econometrica*, jg. 60, 1992, blz. 323-357.
17. Deze uitleg komt sterk overeen met de innovatie-theorie van Schumpeter. Schumpeter veronderstelde dat ondernemers tijdens recessies gedwongen zijn om innovaties door te voeren. Deze innovaties vormen de drijvende kracht van economische groei.
18. G. Hansen, Indivisible labor and the business cycle, *Journal of Monetary Economics*, jg. 16, 1985, blz. 309-328.
19. D.M. Lilien, Sectoral shifts and cyclical unemployment, *Journal of Political Economy*, jg. 90, 1982, blz. 777-793.
20. K.G. Abraham en L. Katz, Cyclical unemployment: sectoral shifts or aggregate disturbances?, *Journal of Political Economy*, jg. 94, 1986, blz. 507-522.
21. Daarnaast laten Davis en Haltiwanger, 1990, op.cit., en Gautier en Broersma, 1994, op.cit., respectievelijk voor de VS en Nederland zien dat sectorale schokken slechts een klein deel van de variantie in banencreatie en banenvernietiging kunnen verklaren.
22. Voor een uitgebreid overzicht van zoekmodellen, zie D.T. Mortenson, Job search and labor market analysis, in: O. Ashenfeller en R. Layard (red.) *Handbook of labor economics*, deel II, hfdst. 15, Elsevier Science Publishers.
23. Zie bij voorbeeld O.J. Blanchard en P. Diamond, The flow approach to labor markets, *American Economic Review*, 1992, blz. 354-359, en F.A.G. den Butter en L. Broersma, Werkgelegenheid en arbeidsdynamiek, *ESB*, 17 november 1993, blz. 1056-1060.

trend en conjunctuur niet zomaar te scheiden zijn. Structurele schokken kunnen een conjuncturele bijwerking hebben, en omgekeerd heeft de intensiteit van de conjunctuurbeweging invloed op het structurele veranderingsproces. Dit betekent dat tijdelijke schokken niet uitsluitend de bron van conjuncturele schommelingen vormen maar tevens veranderingen in de structurele trend teweegbrengen. De modellen van de reële-evenwichtsdenkers bieden een micro-economische verklaring voor dit waargenomen verband tussen conjunctuur en structuur. Sommige van deze modellen impliceren dat reces-

sies de basis vormen voor een nieuw elan van structurele dynamiek. Wanneer dat waar is, betekent het dat een conjunctureel stabilisatiebeleid ongewenst is. Ja, af en toe een milde recessie geeft zelfs nieuwe levenskrachten aan de economie. Net als men wel beweert dat een milde ziekte weer nieuwe levenskrachten bij de mens oproept.

Frank den Butter
Pieter Gautier
Pierre Koning
